



NIEUWSBRIEF STICHTING 'DE GRIJPVOGEL'



Correspondentieadressen: Bovenweg 32, 8422DH Nijeberkoop en info@stichtingdegrijpvogel.nl

Nummer 06/september 2012

Nieuwsbrieven van de Stichting 'De Grijpvogel' beogen geïnteresseerden te informeren over wetenswaardigheden in het licht van het doel van de stichting en over onder handen zijnde initiatieven respectievelijk projecten.

Ik stel het op prijs dat er naar hartenlust op de inhoud wordt gereageerd en er bestaat geen enkel bezwaar tegen dat de nieuwsbrieven ook worden doorgestuurd aan andere (potentieel) geïnteresseerden.

Frans Wuijts

ENKELE BERICHTEN

- Momenteel onderzoekt de Stichting 'De Grijpvogel' de kosten die mogelijk gepaard gaan met het in volle glorie herstellen van met name de beschadigde gevelstenen.

Voor het gehele project bestaan deze uit de volgende elementen:

- De gevelsteen aan de oude gymzaal in Oldeberkoop: uitnemen, reinigen/herstellen en opnieuw plaatsen in een gevel van de nieuwe Multi Functionele Accommodatie; de kosten worden geraamd op € 1500,- à € 2000,- ex BTW;
- Vooronderzoek per gevelsteen van ca. 16 gevelstenen in onze gemeente Ooststellingwerf met het Wapen van Ooststellingwerf; raming ca. € 7500,- voor het vooronderzoek en ca. € 2500,- voor ontwikkelingskosten met betrekking tot scherf- en glazuur-ontwikkeling ('scherf' is de aanduiding voor gebakken klei die niet geglazuurd is noch geëmailleerd).
- Het maken van een replica van een kunstwerk als een gehele gevelsteen met het Wapen van Ooststellingwerf dat ernstig beschadigd is, kost naar schatting tussen de € 6.000,- en € 8.000,-; mogelijk zelfs ca. € 10.000,- à € 15.000,-, afhankelijk van de restaurateur.

Een precieze begroting kan pas worden gemaakt na het vooronderzoek. Dan kan ook duidelijk worden of er van één of meer gevelstenen een gehele dan wel gedeeltelijke replica moet worden gemaakt.

Ik ga een poging doen om een fonds te interesseren voor dit project.

- Tijdens de laatste vergadering van de commissie Ruimte van de gemeenteraad van Ooststellingwerf hebben de leden na een voorzet van Meine Jansma (CU) ongeveer 15 minuten stil gestaan bij de activiteiten van de Stichting 'De Grijpvogel'. Wethouder Sierd de Boer vindt het streven van de stichting om de gevelstenen met het gemeentewapen in goede staat te houden een 'geweldig initiatief' en het samenspel met de gemeente heel erg goed. Herstel van de gevelstenen zou een positief gevolg kunnen krijgen 'zodat wij daar weer met elkaar tot in lengte van jaren van kunnen genieten'.
- **Saab en Scania ruziën over logo**

STOCKHOLM - Truckfabrikant Scania ligt dwars bij de overname van Saab door een groep Aziatische investeerders.



Foto: Autoweek

De twee Zweedse bedrijven maakten ooit deel uit van hetzelfde concern en delen nog altijd het beroemde logo met een gekroonde rode griffioen.

Scania wil dat beeldmerk echter niet delen met de nieuwe eigenaars van Saab, zo liet een woordvoerder donderdag weten.

Saab ging eind vorig jaar failliet, amper 2 jaar nadat de Nederlandse sportwagenmaker Spyker het zieldogende bedrijf had overgenomen van General Motors. In juni maakten de curatoren bekend dat een groep investeerders uit voornamelijk Japan en China het merk nieuw leven wil inblazen door elektrische auto's te gaan maken.

Scania stelt echter dat het er niet aan zal meewerken dat het oude logo op niet-Zweedse auto's komt te staan. „Scania gebruikt dit logo al sinds 1911“, aldus de zegsman. „Wij willen niet dat ons symbool gebruikt wordt op een manier die schadelijk kan zijn voor ons merk.“

De rode griffioenkop met blauwe kroon is ontleend aan het wapen van de Zweedse provincie Skåne. Ook het defensieconcern Saab AB gebruikt hetzelfde beeldmerk. De straaljager Saab Gripen, een van de paradepaardjes van dat bedrijf, ontleent zijn naam aan het Zweedse woord voor griffioen.

Door: ANP 16 augustus 2012

NIEUW INITIATIEF: FILOSOFIEBIJEENKOMSTEN OVER DE ETHICA VAN ARISTOTELES

In samenwerking met filosoof en bedrijfskundige Jaap van Rijswijk uit Utrecht organiseert de Stichting 'De Grijpvogel' vijf introductiebijeenkomsten over het volgens 45 hoogleraren filosofie belangrijkste filosofische werk uit de westerse geschiedenis: de Ethica Nicomachea van de Griekse filosoof Aristoteles (384 v.Chr. - 322 v.Chr.). Deze bijeenkomsten vinden om de twee weken plaats in Oldeberkoop vanaf 11 oktober 2012. Met een tiental belangstellenden is de startgroep inmiddels volgeboekt.

VRAAG VAN EEN LEZER

'Er zijn meerdere zaken waarin in geïnteresseerd ben, maar het meest nieuwsgierig ben ik naar het wapen van Stellingwerf. Ik heb tot nu toe geen wapen van de Boerenrepubliek kunnen vinden. Wel weet ik van het zegel, maar daarop staat de griffioen/wolf niet in een wapen. Wat mij ook opvalt is dat de eerste wapens van Oost- en Weststellingwerf gelijk zijn (blauw veld met gele griffioen). Mijn vraag is derhalve of er een wapen van Stellingwerf bestaat uit de tijd dat de twee gebieden nog officieel bij elkaar hoorden.'

Wie kan de vragensteller een stap verder helpen?

Met dezelfde soort vragen worstel ik ook al een tijd. De bronnen zijn schaars. Oud-burgemeester Oosterwijk schreef eens:



Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

'1622 – 1664: Het wapenboek van Roorda. Hierin staat een gekleurde afbeelding. De hoofdfiguur is een griffioen met vleugels, opgeheven linker voorpoot en behaarde staart, die in een klaverpunt eindigt. De griffioen is vermoedelijk van goud(geel), het veld is van azuur (blauw). Er is geen terras. Tussen voor- en achterpoten is een penning geplaatst van goud, beladen met een zespuntige figuur van sabel (zwart).

En de website:

<http://www.ngw.nl/heraldrywiki/index.php?title=Ooststellingwerf> zegt:

'In 1622 wordt het duidelijk dat het beest een griffioen betreft. De kleuren zijn dan een veld van azuur, de griffioen van goud, de cirkel van goud met een **zespuntige ster** van sabel (zwart)'. (geen afbeelding gevonden tot dusverre)

De topografisch-historische atlas' (1708), maar dat is al weer veel later, laat de volgende plaatjes zien:

'Stellingwerf oosteinde: in zilver een omgewend bruin dier met een opgeheven linker voorpoot; tussen de poten vergezeld van een rode koek met een zilveren ster.



Stellingwerf westeinde idem: in zilver een omgewend bruin dier met een opgeheven linker voorpoot; tussen de poten vergezeld van een rode koek met een zilveren ster.

Zo ben ik ook op zoek naar de reden voor de oude stellingen indertijd om de grijpvogel tot symbool te kiezen voor zegel en later de vlag(?). Ik heb er enkele deskundigen over aangeschreven, maar ook zij tasten in het duister. Daarover hieronder meer.

OORSPRONG EN BETEKENIS VAN DE GRIJPVOGEL VOOR DE STELLINGWERVEN: een speurtocht

In de 3^e nieuwsbrief schreef ik het volgende:

'De grijpvogel is een mysterieus wezen. Hoe heeft het zo kunnen zijn dat de Stellingwerfen dit tot beeld van haar identiteit heeft kunnen kiezen? Dat intrigeert me nogal en daar ga ik verder naar op zoek'.



Ik kan wel zeggen, het is nog steeds een ware speurtocht. Veel blijft in de nevelen van de geschiedenis verborgen. En wat er aan overleveringen wel bewaard is gebleven, in legenden, mythen, sagen, sprookjes en andere volksverhalen lijkt vaak het karakter te hebben van fantasie en symboliek.

Nu ben ik niet zo snel tevreden op dit terrein en daarom heb ik enkele mensen, die ik ervan verdenk dat zij er meer over zouden kunnen weten, mijn vragen maar eens voorgelegd. Deze mensen zijn Nedersaksisch taalgeleerde dr. Henk Bloemhoff¹, specialist op het gebied van de rol van kerken en machthebbers in het Middeleeuwse Fryslân prof. dr. Hans Mol² en historicus en heraldicus Henk 't Jong³.

¹ **Dr. Henk Bloemhoff** is een Nedersaksisch taelkundige, specialiseerd in de (mor)fonologie van et Stellingwarfs. Hij is veural bekend as streektaelfunctionaoris van et Stellingwarfs bij de Stellingwarver Schrieversronte en deurdar hij in saemenwarking mit aanderen (waoronder Sietske Bloemhoff) et *Stellingwarfs Woordeboek* maekt het. Veerder het Bloemhoff nog een protte aandere taelkundige en dialektologische publikaosies op zien naeme staon, waoronder *Taal in stad en land - Stellingwerfs* (Sdu Uitgevers, 2002) en *Taal in stad en land - Drents* (mit de Drentse literetuurhistorikus Henk Nijkeuter, Sdu Uitgevers, 2004). Hij is ien van de redakteuren van et *Handboek Nedersaksische Taal- en Letterkunde* (Van Gorcum, 2008). http://nds-nl.wikipedia.org/wiki/Henk_Bloemhoff

² **prof. dr. Hans Mol** is sinds 1986 verbonden aan de Fryske Akademy te Leeuwarden, studeerde geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, promoveerde in 1991 aan de VU en verzorgt sinds 2003 ook colleges Middeleeuwse Friese Geschiedenis aan de Leidse Universiteit. Hans Mol promoveerde op zijn proefschrift: "De Friese Huizen van de Duitse Orde". Mol staat bekend om zijn publicaties over de geschiedenis van Middeleeuws Fryslân en over het kloosterwezen en de geestelijke ridderorden in Nederland.

³ **Henk 't Jong** is onder meer cum laude afgestudeerd aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Rotterdam in Publiciteitsvormgeving en Grafisch Ontwerpen, heraldisch tekenaar en ontwerper voor de Hoge Raad van Adel en het Centraal Bureau voor Genealogie (1980-1992), publiceerde over heraldiek en vlaggenkunde in heraldische, genealogische en vlaggenkundige tijdschriften, medeontwerper, inrichter en coördinator middeleeuwen in archeologisch themapark Archeon en in 2009 afgestudeerd in de Middeleeuwse Geschiedenis aan Universiteit van Leiden. 't Jong is oprichter van het historisch adviesbureau tScapreel in Dordrecht.

Ik schreef hen het volgende:

Ik veronderstel dat het de toenmalige Stellingen (bestuurders/rechters) zijn geweest die ervoor hebben gekozen om in de 14e eeuw, toen de Stellingwerven zich van de bisschop van Utrecht onafhankelijk maakten, een zegel te laten ontwerpen met daarop de spreuk 'Iuste iudicate filii hominem' ('Oordeelt rechtvaardig, Gij mensenkinderen) plus daarbij een figuur die een griffioen voorstelt (hoewel sommige geleerden menen dat het ook een wolf kan zijn en daar hebben zij ook wel argumenten voor: er leefden in die tijd nog wolven in de Stellingwerven en de plaatsnaam Wolvega duidt ook in die richting).

Misschien mag men aannemen dat de heren zich in 'christelijke' zin hebben laten inspireren om tot zowel de spreuk als de keuze voor de griffioen te komen en dat zij zich tevens kunnen hebben gespiegeld aan andere Nedersaksische machthebbers die ook de griffioen in hun heraldiek gekozen hadden.

Immers:

- de spreuk kent zijn oorsprong in Psalmen 58 uit het Oude Testament: '1 Een gouden kleinood van David, voor den opperzangmeester, Altascheth.'



Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

2 Spreekt gijlieden waarlijk gerechtigheid, gij, vergadering? Oordeelt gij billijkheden, gij, mensenkinderen? 3 Ja, gij werkt ongerechtigheden in het hart; gij weegt het geweld uwer handen op de aarde.... (Statenvertaling);

- in de middeleeuwen zou de griffioen een geliefd symbool zijn geworden in de heraldiek en een symbool voor Christus. Voor de katholieke kerk was hij het symbool van de wereldlijke en geestelijke macht van de kerk. Als heraldisch symbool stond de griffioen voor macht en strijdkracht.

Bron: <http://kunst-en-cultuur.infonu.nl/geschiedenis/30890-hybridische-symbooldieren.html#griffioen>

De toenmalige stellingen hebben zich met name afgezet tegen de te opdringerige wereldlijke macht die de Utrechtse bisschop uitoefende (te knellende gedwongen afdracht van belastingen). Kan de keuze voor de griffioen ook een soort teken van provocatie zijn geweest, waarmee ze hebben hun onafhankelijkheid willen demonstreren?

Ik beseft dat ik me met het bovenstaande in historisch-wetenschappelijke zin op glad ijs ga begeven, maar dat vind ik even niet zo'n punt. Men mag er best even hartstochtelijk op los speculeren en fantasierijk denken, zo lang men dat maar beseft en erkent.

Waarom zouden vorsten in die tijd (rond de 14e eeuw) de grijpvogel als symbool in hun heraldiek hebben gekozen? Wat zou hen daartoe kunnen hebben bewogen? Wat zeggen de feiten (voor zover bekend) en wat zegt de intuïtie? Wat zouden speculaties en fantasieën zijn over de keuze voor de griffioen voor de Stellingwerven?

Henk Bloemhoff reageerde als volgt:

“t Is veur mi'j nog altied een raodsel, en et zinnigste da'k d'r over te zeggen hebbe op dit mement is dat ik et niet wete. Ik bin ok gien goeie ankneupingspunten tegenkommen. Jawisse, de griffioen zal op dat mement argens veur staon hebben, mar een opzettelijke provokaosie zol ik bi'jveurbeeld niet an daenken. Ik daenk dat ok in die tied al et verstaand goed bruukt wodde. Dus gis ik dat et geval eerder heurd hebben zal in een strategische en taktische benaodering naor zoveul meugelik kaanten. Mar hoe, uut welke hoeke, mit welke link? Ik hool et netuurlik in de gaten en hoop ooit es wat tegen te kommen, mar ik kom op dit ogenblik niet veerder!”

Hans Mol:

‘Eerlijk gezegd moet ik passen. Ik ben geen expert op het terrein van de volmiddeleeuwse heraldiek. Persoonlijk heb ik niet de neiging om de keuze voor de griffioen (algemeen christelijk symbool) als een daad van provocatie op te vatten (vergelijk Schoterland met zijn lelie en sterren). Zal een kwestie zijn van te onderzoeken door welke instituties en personen de griffioen in deze tijd nog meer werd gebruikt. Op zich leuk werk natuurlijk. Misschien dat Henk 't Jong (van Scrapeel) er meer van weet; hij is bijzonder bedreven in de middeleeuwse heraldiek’.

Henk 't Jong

‘Als historicus en heraldicus ben ik wat voorzichtig met het gebruiken van mijn intuïtie. Ik heb me al ruim 35 jaar met de heraldiek beziggehouden, ben bovendien



een afgestudeerd mediëvist en probeer daarom mijn denkbeelden te baseren op gedegen studie en lange ervaring. Dat beide op den duur kunnen leiden tot een intuïtief 'weten' is misschien een aardige bijkomstigheid, maar desondanks onderbouw ik mijn bevindingen het liefst met wetenschappelijk verkregen bewijs.

Wat betreft de griffioenen in de Stellingwerfwapens is bewijs niet zo gemakkelijk te krijgen. Ralf Hartemink heeft op zijn site www.ngw.nl aannemelijk gemaakt dat het dier op het zegel van Stellingwerf uit het midden van de 14^e eeuw niet duidelijk een griffioen is. Het zou ook een wolf (die meestal met de staart omlaag wordt uitgebeeld) of een leeuw (die laffe leeuw heet als zijn staart tussen de achterpoten zit) kunnen zijn. Ralf heeft, meen ik (maar dat kan ik navragen) die zegels gezien en kon er niet echt een griffioen van maken.



Foto 1
Stellingwerfs zegel van
5 Mei 1313



Foto 2
Stellingwerfs zegel van
4 October 1350



Foto 3
Stellingwerfs zegel van
15 Juli 1408



1473



Wapen (rond 1580)

Pas in 1622 werd dat duidelijk, maar dat betekent niet dat het altijd dat beest is geweest. Misschien konden ze het toen ook al niet meer zien. Het zou ook de



middeleeuwse herkomst van de griffioen als wapendier op losse schroeven zetten, evenals de eventuele betekenis. Die symbolieken die u noemt zijn er dikwijls pas veel later aan toegevoegd, al dichten de middeleeuwse bestiaaria de griffioen al wel de nodige eigenschappen toe.

*(Een **bestiarium** (mv. bestiaria) is in de eerste plaats een middeleeuws, vaak verlucht handschrift, waarin allerlei fabeldieren, echte dieren, planten, stenen en fabelachtige mensenrassen worden besproken - gepresenteerd als echt bestaand. Het gaat vaak om een mengelmoes van overgeleverde ooggetuigenverslagen en (christelijke) metaforen. De teksten zijn oorspronkelijk speciaal aan dieren gewijd. Bestiaria zijn zeer oud. Het oudst bekende is uit de 2e eeuw en waarschijnlijk in Alexandrië ontstaan, maar stamt uit een nog oudere bron. In bredere zin is een bestiarium een encyclopedie van fantasiewezens).*

Met name het bewaken van schatten en het op wacht staan bij doden, en dan voornamelijk vorsten. Hij komt dan ook al in de Mesopotamische rijken als zodanig voor. De meer christelijke symboliek van de griffioen heeft altijd wat tegenstrijdigs gehad, zoals je mag verwachten van een fabeldier dat ver vooraf ging aan het christendom.

De reden waarom de Stellingwerven een griffioen hebben aangenomen als wapendier (als ze dat al gedaan hebben...) verliest zich in de mist der tijden. Niemand heeft daar iets over op schrift gezet en als dat wel het geval is geweest is het in ieder geval niet bewaard gebleven. En dat zelfde geldt voor de Duitse vorsten, behalve wat fabels die het moeten verklaren, maar die zijn natuurlijk erg onbetrouwbaar. Dan blijft dus alleen speculatie over. Ook als het in de 14^e eeuw al een griffioen was zie ik trouwens geen verband tussen Stellingwerf en de adel van Pommeren, maar omdat dat helemaal niet zeker is, is zelfs speculatie daarover speculatief.

Ik beseft dat dit voor u wat onbevredigend is, maar als u wat meer wilt weten over griffioen zou ik proberen wat bestiaaria te lezen. Ik zou echter niet te veel geloof schenken aan de verhalen daarin, want die zijn vooral mythisch'.

Tot zover de drie heren. Kortweg: ze weten het niet en zijn daar eerlijk in. Eigenlijk zou ik me nu wensen om met een soort multisensorische camera terug te kunnen kijken in vroeger tijden om daarmee te kunnen optekenen wat er zich precies heeft afgespeeld. Nu is het nog steeds gissen wat er in de hoofden en in de conversatie tussen de stellingen (veronderstel ik dus) precies is gebeurd. Was het in het toenmalige Oldeberkoop of op een andere plek? En hebben zij na hun besluit opdracht gegeven aan een zegelmaker die misschien een ontwerptekening maakte (of deed men dat toen nog niet zo) en daarna aan de slag ging met bijenwas, lood, koper of brons? Is er van meet af aan gekozen voor een griffioen of toch voor een wolf? Dat laatste is immers niet ondenkbaar. De laatste wolf zou in 1712 in het gebied zijn geschoten door ene Albert Harmens uit Wolvega.

Misschien is er onder de lezers wel iemand die de mist die er nog steeds over de keuze voor de griffioen hangt, iets kan laten optrekken. Die roep ik graag op om te reageren.

In de volgende nieuwsbrief probeer ik nog wat dieper in te gaan op het wezen van de grijpvogel zelf: dat mysterieuze hybridische wezen, half adelaar, half leeuw. Die beide dieren komen we in meer hybridische wezens tegen. In verschillende culturen en in verschillende tijdperken. Is daar iets extra's over te zeggen? We zullen zien.

Stichting 'De Grijpvogel'/Frans Wuijts/september 2012